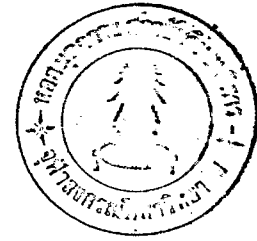

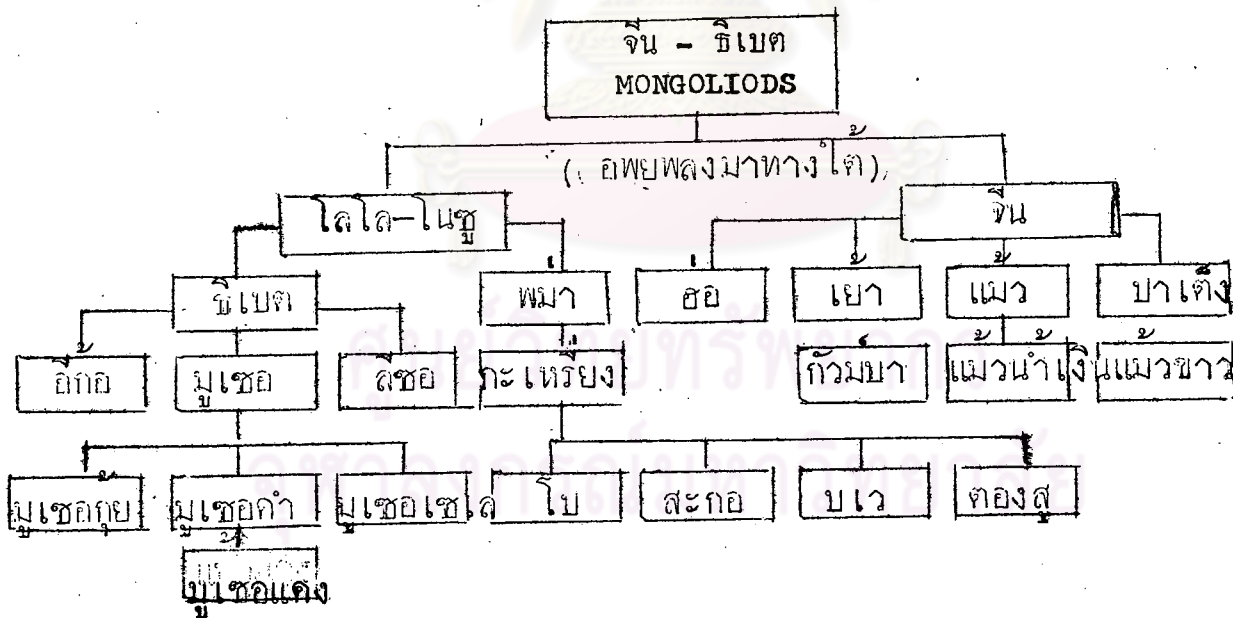
การสำรวจและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประวัติความเป็นมาของชาวเขา

ชาวเขาเป็นชนชาติมองโกล เป็นชนกลุ่มน้อยที่มีวิถีดำรงชีวิตบางอย่างแตกต่างจากชาวไทยโดยทั่วไป นักมานุษยวิทยาจำแนกตระกูลของชาวเขาเป็น 2 พวก คือพวกตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Stock) ซึ่งได้แก่ ชาวเขาเผ่าแม้ว และเย้า กับพวกตระกูลทิเบต-พม่า (Tibeto-Burman Stock) ซึ่งได้แก่ มูเซอ ลีซอ อีกอ และกะเหรี่ยง มีภูมิลำเนาเดิมอยู่บริเวณจีนตอนใต้และทิเบต ต่อมามีการอพยพลงมาจากตอนใต้ แยกออกเป็น 2 สาย ตามแผนภูมิของ Gordon Young¹ ดังนี้

แผนภูมิแสดงการอพยพลงทางใต้ของชาวเขา

¹Gordon Young, The Hill Tribes of Northern Thailand (USOM, 1961), P. 7.

สายแรกเป็นชนเผ่าชิเบต-พม่า ไคแก แม่มุเซอ ลีซอ อี้ก้อ และกะเหรี่ยง พวกนี้สืบเชื้อสายจากพวกโลโล และโนซู (Lolo-Nosu) ครั้งโบราณ ต่อมามีจีนรุกราน จึงอพยพไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของยูนานและไกวเจา ตอนเหนือของลำน้ำสาละวิน เลยเข้าไปตามแนวเขาของรัฐคะฉิ่นบริเวณพรมแดนพม่าตอนเหนือที่ติดต่อกับจีน บางพวกไปทางตะวันออกจนถึงฝั่งแม่น้ำโขงถึงรัฐฉานของพม่าเข้าสู่ลาว ประเทศไทย ทางตะวันออก-เฉียงเหนือและพรมแดนพม่าตอนเหนือ

สายที่ 2 ไคแก แม่เย่า และปาเต็ง พวกนี้สืบเชื้อสายมาจากจีน รับอิทธิพลวัฒนธรรมมาจากจีนทั้งการแต่งกายและการดำรงชีวิต เคมีตั้งถิ่นฐานอยู่ตามริม-แม่น้ำเหลืองบริเวณมณฑลไกวเจา ยูนาน สุนหน่า และกวางสี ต่อมามีจีนรุกรานจึงอพยพลงทางใต้เข้าสู่เขตตั้งเกียดฉวน รวศศวรรษที่ 23-24 และอพยพเรื่อยมาจนถึงลาว และไทยทางจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ น่าน ตาก เพชรบูรณ์ และพิษณุโลก

สถานภาพของชาวเขาโดยทั่วไปในประเทศไทย

ชาวเขาในประเทศไทยมีประมาณ 23 เผ่า² แบ่งเป็นเผ่าใหญ่ ๆ ได้ 6 เผ่า คือ กะเหรี่ยง เย่า แม่ ลีซอ มุเซอ และอี้ก้อ ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ตามภูเขาในจังหวัดต่าง ๆ ทางภาคเหนือและภาคอื่น ๆ บางเล็กน้อย รวม 20 จังหวัด 81 อำเภอ อยู่บนภูเขาสูง กวาระค้ำน้ำทะเลตั้งแต่ 400-1,500 เมตร เป็นพื้นที่ประมาณ 150,000 ตารางกิโลเมตร ประมาณว่ามีชาวเขาในประเทศไทยราว 500,000 คน ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ย 2.5 คน ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ชาวเขาในภาคเหนืออาศัยอยู่ตามบริเวณแหล่งกำเนิดของต้นน้ำลำธารของแม่น้ำในภาคกลาง

1. เผ่าแม่ ประมาณว่ามีแม่ 50,000 คนเศษ ในประเทศไทย ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก ลำปาง น่าน แพร่ อุตรดิตถ์

002647

²ทวีป คำรังสฤษดิ์, "ชาวป่าชาวเขาในประเทศไทย", ปัญหาชาวเขาในประเทศไทย (โรงเรียนเสนาธิการทหาร, กองบัญชาการทหารสูงสุด, พิมพ์ครั้งที่ 1, 2515), หน้า 1.

เพชรบูรณ์ และเลย แมวขาวอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 4,000 ฟุต ขึ้นไป เข้ามาในประเทศไทยนานกว่า 60 ปี มีมากที่สุดที่จังหวัดน่าน แบ่งเป็นเผ่าย่อยได้ 3 เผ่า คือ แมวขาว แต่งกายมีแถบผ้าขาวทาบติดที่ปลายแขนเสื้อ ผู้หญิงสวมกระโปรงสีขาวไม่มีลวดลาย แมวดำ ชอบแต่งกายด้วยชุดดำมากกว่าสีอื่น ผู้ชายสวมเสื้อเปิดให้เห็นท้อง แมวลาย ผู้ชายสวมเสื้อยาวถึงเอว กางเกงสีดำถึงตาตุ่ม ผู้หญิงสวมกระโปรงจีบปักลวดลายดอกสีเขียว-เหลืองเล็ก ๆ โปกศิระหะด้วยผ้าลาย บางคนสวมเสื้อลายดอก แมวทั้ง 3 เผ่า พูดภาษาเดียวกัน ภาษาพูดบางครั้งคล้ายภาษาจีน

2. เผ่ากะเหรี่ยง กะเหรี่ยงเข้ามาอยู่ในประเทศไทยประมาณ 300 ปี เป็นชาวเขาที่มีจำนวนมากที่สุด คือ มีประมาณ 123,000 คน อยู่ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก กาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ แพร่ ลำปาง ลำพูน ชาวกะเหรี่ยงตั้งบ้านเรือนอยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเลประมาณ 1,500 ฟุต แบ่งเป็น 4 เผ่าย่อย คือ สะกอ โป๋ บเว และตองสู นิยมการมีผ้าเขียวเมี่ยงเขียว เป็นชาวเขาเผ่าแรกที่รู้จักการอนุรักษ์ขนานและคิน

3. เผ่าเข่า มีอยู่ในจังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน น่าน ลำปาง เข่าในประเทศไทยมีมากกว่า 12,000 คน อยู่เหนือถวาระดับน้ำทะเล 3,000-4,000 ฟุต บ้านของชาวเข่าใหญ่โตกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ มีวัฒนธรรมคล้ายจีน มีการอนามัยและการศึกษาคึกกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ผู้ชายเข่ามีภรรยาได้ 3-4 คน ผู้หญิงเข่าเมื่อแต่งงานแล้วมีสภาพคังทาสของสามี

4. เผ่าลีซอ อพยพเข้ามาในประเทศไทยเมื่อประมาณ 5 ปีที่แล้ว มีมากในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง มีประมาณ 20,222 คน อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 4,000-5,000 ฟุต ชาวลีซออพยพเร่รอนไปในหลายแห่งสังคมกับชนหลายชาติ หลายเผ่า ภูษาจีนฮ่อ มูเซอ อีเกอ ไทยใหญ่ และภาษาถิ่นภาคเหนือ นิยมใช้เสื้อผ้าสีจูดคากว่าชาวเขาเผ่าอื่น หนุ่มสาวชอบแสดงความรักกัน ณ ครงกระเคื่อง กลางลานบ้าน หรือบริเวณใกล้เคียง ๆ กัน

5. เผ่าอีโก๋ เขาอยู่ประเทศไทยเมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้ว แต่มีจำนวนน้อย ในระยะ 20 ปีหลังนี้อพยพเข้ามามาก ปัจจุบันมีประมาณ 30,000 คน อยู่ในจังหวัด เชียงราย นิยมรับประทานสุนัขดำ กลางลานบ้านซึ่งเรียกว่าลานสาวกอด ไข่เป็นที่รับแขก มีเกียรติ เต้นรำ และเป็นที่พักหนุ่มสาวฝากรักกัน

6. เผ่ามูเซอ มีอยู่ในประเทศไทยประมาณ 16,000 คน ในเขตจังหวัด เชียงราย ลำปาง เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ตาก ตั้งบ้านเรือนสูงกวาระดับน้ำทะเล 3,000-4,000 ฟุต หญิงและชายชาวมูเซอมีฐานะเท่าเทียมกัน มีผิวเคียวเมียวเคียว ชอบเต้นรำมาก แบ่งเป็น 4 เผ่าย่อย คือ มูเซอแดง มูเซอดำ มูเซอกุยกี และมูเซอเซเด

7. เผ่าถิ่น มีอยู่ที่หมู่บ้านของอำเภอระ จังหวัดคานัน เมื่อ ค.ศ. 1961 ประมาณว่ามีอยู่ 18,900 คน³ มีสมาชิกครอบครัวประมาณครอบครัวละ 6 คน อพยพเข้า ประเทศไทยมานานกว่า 40 ปี ภาษาพูดคล้ายคลึงชาวละว้า ยังไม่มีหนังสือของตนเอง ปัจจุบันมีโรงเรียนของหมู่บ้าน นับถือผีคล้ายชาวขมุ มีการสร้างพระคู่ประจำหมู่บ้าน ปัจจุบันนับถือศาสนาพุทธและคริสต์เพิ่มขึ้น มีอาชีพทำไร่ข้าว ปลูกพืชไร่อื่น ๆ และปลูกฝิ่น บางเล็กน้อย รายได้เฉลี่ยได้ประมาณปีละ 1,000 บาท ต่อครอบครัว

วัฒนธรรมและประเพณีของชาวเขา

ชาวเขาทุกเผ่ามีความยึดมั่นเป็นอันเดียวกันในหมู่ชนรวมเผ่า ซึ่งศึกษาได้จากการแต่งกาย ภาษา ขนบประเพณี และพิธีกรรมทางศาสนา เขาจะรักษายึดมั่นลักษณะประจำเผ่าไม่เปลี่ยนแปลง มีการแต่งงานข้ามเผ่าบ่อยมาก ยกเว้นมูเซอ ลีซอ และอีโก๋ ส่วนใหญ่นิยมแต่งงานแบบผิวเคียวเมียวเคียว (Monogamy)

ระบบของครอบครัวมีทั้งแบบ Nucleus Family คือ ในบ้านมีเฉพาะบิดา มารดา และบุตร พวกมูเซอนิยมแบบนี้ กับแบบ Extented Family คือ นอกจากบิดา มารดาและบุตรแล้ว บุตรชายที่แต่งงานแล้วยังอยู่รวมกัน และอาจมี ปู่ ยา อีกด้วย ซึ่ง

³Gordon Young, Op.Cit., P. 65.

พวกเข้และแม้วนิยมแบบนี้

ชาวเขาโดยทั่วไปนับถือผี (Animism) ทุกหมู่บ้านมักจะมีหมอผีประจำ บางแห่งมีหมอผีถึง 10 คน หมอผีเป็นสิ่งลึบตอกันทางมรดกแต่คงมีความสามารถติดต่อกับสิ่งลึกลับได้ หมอผีมีฐานะทางสังคมสูง มีทั้งหญิงและชาย ในระยะหลัง ๆ นี้ศาสนาพุทธและคริสต์ได้เข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลต่อชาวเขามากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามแม่เขาจะนับถือพุทธและคริสต์มากแต่การนับถือผีก็ยังมีอยู่ และเผ่าที่นับถือพุทธและคริสต์มากที่สุด คือเผ่ากะเหรี่ยงสะกอ

สภาพเศรษฐกิจและการประกอบอาชีพของชาวเขา

สภาพเศรษฐกิจของชาวเขาเป็นระบอบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง (Self Sufficient) กล่าวคือ การประกอบอาชีพส่วนใหญ่เป็นการกสิกรรมในครอบครัว เพื่อใช้บริโภคในครัวเรือน พืชที่ทำรายได้เป็นเงินสดที่ดีที่สุด คือ ฝิ่น การเพาะปลูกต้องตัดโคนไม้ทำลายป่า และทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งเป็นผลเสียหายต่อสวนรวมอย่างยิ่ง เพราะเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล เกิดน้ำหลากท่วมอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะกลาวแยกเป็นเผ่า ดังนี้

เผ่าแม้ว⁴ เป็นชาวเขาที่มีรายได้สูงสุดประมาณ 3,000-3,500 บาท/ปี/ครอบครัว แม้วส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพในทางเพาะปลูก เช่น ข้าว และปลูกพืชอื่น ๆ มีน้ำเต้า ข้าวโพด พริก หัวผักกาด ปอ คราม ยาสูบ และฝิ่น

กะเหรี่ยง⁵ มีอาชีพปลูกข้าวทำนาค่า แต่พวกอยู่บนภูเขาทำไร่เลื่อนลอย แต่ละครอบครัวในหมู่บ้านจะมีชาวไร่คิดเฉลี่ยแล้ว 2 ไร่ มีผู้ที่ไม่มืที่ดินอยู่ประมาณ 33-35

⁴ ภัคคี ชมภูมิ่ง, ชาวเขาเผ่าแม้วในประเทศไทย (วิทยานิพนธ์เรื่องสถาบันผู้นำ และการปกครองตัวเองของชาวเขาเผ่าแม้ว), หน้า 8.

⁵ บีเตอร์ อินตัน, กะเหรี่ยงไปในภาคเหนือของประเทศไทย (อัครสำเนา), หน้า 13.

เปอร์เซ็นต์ ที่จะต้องช่วยเหลือเก็บเกี่ยวเพื่อแลกเปลี่ยนข้าว พวกกะเหรี่ยงสะกอที่อยู่
หุบเขาสูงมักจะเป็นผู้ที่กินเอง และปลูกพืชผักต่าง ๆ ซึ่งจะมีประมาณ 60 เปอร์เซ็นต์
การคำนวณผลิตผลจากไร่เลื่อนลอยมีความยากลำบาก ทั้งนี้เนื่องจากต้นพืชอาจเจริญเติบโต
อยู่เพียงบางส่วนของไร่และไม่ได้ผลเต็มที่ การบริโภคโดยเฉลี่ยในหนึ่งปีของครัวเรือนใช้
ข้าวเปลือก 1,234 กิโลกรัม กะเหรี่ยงบางครอบครัวใช้ข้าวปนกับข้าวโพดรับประทาน
แต่ก็ใช้ในกรณีที่ค้ำชันหรือออกคอกยากจริง ๆ

อีกข้อ⁶ อาชีพสำคัญของชาวอีก้อ คือ การเพาะปลูกแบบไร่เลื่อนลอย การล่า-
สัตว์ไม่ได้ทำกันเป็นอาชีพแบบชาวมูเซอ พืชที่ปลูกมี ข้าว ข้าวฟ่าง ข้าวเคี้ยว อ้อย พริก
ผัก ถั่ว แตง และกล้วย กล้วยส่วนมากปลูกในสวนนอกบ้าน ส่วนครัวทำกันน้อย นอกจากนี้
นี้พวกอีก้อยังปลูกยาสูบ ชา และฝ้าย พวกอีก้อมีการแลกเปลี่ยนข้าว ฝ้าย และแรงงาน
เช่น การทำโลหะอย่างง่าย ๆ และการรักษาพยาบาลระหว่างหมู่บ้าน รายได้ประจำปี
ของพวกอีก้อประมาณ 1,400 บาท ต่อปี

มูเซอ⁷ มูเซอมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับเกษตรกรรมตลอดปี ฐานะทางเศรษฐกิจไม่
มั่นคง มูเซอทำไร่เลื่อนลอยและปลูกดิน มูเซอชอบทำการเพาะปลูกตามไหล่เขาสูงชัน
ส่วนประกอบทางเศรษฐกิจอย่างอื่นก็มีบ้างไม่มากนัก เช่น การเลี้ยงสัตว์ การล่าสัตว์ และ
การสะสมของป่า

สีขอ⁸ อาชีพชาวสีขอปลูกพืชหลัก 3 ชนิด คือ ข้าวเจ้า ข้าวโพด และฝ้าย
นอกจากนี้ก็มีผักกาด เผือก มันฝรั่ง มะเขือเทศ พริก ถั่วเหลือง บางหมู่บ้านปลูกชา และ

⁶ชอบ คุชอนันต์, อีก้อ (ศูนย์วิจัยชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์,
พิมพ์อัครสำนัก), หน้า 7.

⁷พินิจ พิษยกุลย์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเขาเผ่ามูเซอ (พิมพ์อัครสำนัก),
หน้า 24.

⁸ประเสริฐ ชัยพิภุสิต, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับชาวเขาเผ่าสีขอ (พิมพ์อัครสำนัก),
หน้า 11.

ชาวควย การปลูกข้าวมักจะปลูกในพื้นที่ที่กว้างดวงพงใหม่ ปลูกซ้ำที่เดิมประมาณ 2-3 ปี แลวกก็ทิ้งย้ายไปบุกเบิกที่ดินแห่งใหม่ ลีซอ เป็นพวกที่มีความขยันขันแข็ง ฐานะความเป็นอยู่ไม่ยากจนเกินไปนัก ทุกครอบครัวมีพอใช้พอกิน

เยา⁹ เป็นชาวไร่ที่ขยันขันแข็งจึงทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดี เยาทำการเกษตรแบบไร่เลื่อนลอย ทำการเพาะปลูกแบบโค่นป่า ปลูกข้าวไร่ นับว่าเป็นการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ อันมีผลทำให้ฝนไม่ตกตามฤดูกาล หรือเกิดน้ำหลากเพราะไม่มีอะไรกีดกัน อันจะทำลายทรัพย์สินพืชผลของชาวพื้นราบได้ สมัยก่อนการค้าชายฝั่งทำกันอย่างกว้างขวาง เยาบางคนรวยมาก แต่ปัจจุบันรายได้ของชาวเขาเผาเยาตกต่ำ เพราะรัฐบาลห้ามการสูบและขายฝิ่น

ถิ่น¹⁰ เป็นเกษตรกรที่ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก มีชาวถิ่นที่อยู่ที่สูง ๆ จะปลูกฝิ่น ซึ่งเป็นพืชที่ทำรายได้ให้อย่างดี นอกจากนี้มีการปลูกชา และส่งชาติหมัก (เมี่ยง) ลงมาขายชาวพื้นราบ นอกนี้มีการเลี้ยงหมูซึ่งไม่ใช่เป็นอาหาร แต่ใช้เพื่อพิธีเซ่นผี ชาวถิ่นที่อยู่ใกล้ชาวพื้นราบก็จะปลูกผักและนำไปขายที่ตลาดในเมือง รายได้เฉลี่ยมากกว่า 1,000 บาท/ครอบครัว/ปี

ส่วนใหญ่ชาวถิ่นทำเกษตรกรรมแบบเลี้ยงตัวเองในครัวเรือน (Self sufficient) คือ ใช้เป็นอาหารในครัวเรือน ซึ่งมีข้าวเป็นหลัก แต่อย่างไรก็ตามมีชาวถิ่นที่ฉลาดขยายพื้นที่ออกไปเพิ่มขึ้น เพื่อปลูกพืชไร่อื่น ๆ ควบ ส่วนใหญ่แล้วมีการค้าขายกับชาวไทยมากกว่าจะค้าขายระหว่างชาวถิ่นด้วยกัน

⁹ชอบ คชาอั้งยี, เรื่องเดิม, หน้า 7.

¹⁰Gordon Young, Op.cit., pp. 666-670.

กล่าวสรุปได้ว่าการประกอบอาชีพของชาวเขา มีสองลักษณะ คือ การเพาะปลูก และการรับจ้าง ช่วงเวลาในกิจกรรมทางเศรษฐกิจทั้งหมดอาจรวบรวมได้ในรูปปฏิทินการเกษตรของชาวเขา ดังนี้¹¹

มกราคม	กรีดยีน, เก็บยางยีน คายหญ้าในไร่ยีน ขนข้าวเปลือกจากไร่ ไปใส่ยุ้งในหมู่บ้าน เลือกที่ดินใหม่เพื่อปลูกข้าว
กุมภาพันธ์	กรีดยีนและเก็บยางยีน โค่นป่า เผาป่าเพื่อเตรียมปลูกข้าวโพด
มีนาคม	โค่นป่า เผาป่าเพื่อเตรียมปลูกข้าวโพด หมักตุ๋นเก็บยีน คายชายบนเขา
เมษายน	โค่นป่า และเผาป่า เตรียมการขั้นสุดท้ายสำหรับหว่าน ปลูกพืชผสม มันฝรั่งและข้าวโพด
พฤษภาคม	ปลูกข้าว ปลูกพืชผสม และพริก ถางหญ้าในไร่ข้าวโพด และพืชผสม
มิถุนายน	ถางหญ้าในไร่ข้าว เก็บเกี่ยวข้าวโพด เก็บเกี่ยวพืชผสม เตรียมดินปลูกยีน
สิงหาคม	เก็บข้าวโพด เก็บพืชผสม และมันฝรั่ง เตรียมที่ดินปลูกยีน
กันยายน	ปลูกยีนพันธุ์เบา ปลูกพืชผสม เกี่ยวข้าวพันธุ์เบา เก็บพริก และพืชผสม

¹¹ กรมประชาสงเคราะห์, รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของชาวเขาในภาคเหนือของประเทศไทย หน้า 22.

ตุลาคม	ปลูกดินพันธุหนัก ถางหญ้าไรวิน เกี่ยวข้าวและตากข้าว เก็บพืชผสม
พฤศจิกายน	ถางหญ้าไรวิน เกี่ยวข้าวพันธุหนัก เก็บพริก และพืชผสม นวดข้าว
ธันวาคม	กรีดยีนและเก็บยีน ถางหญ้าในไรวิน นวดข้าวพันธุหนัก ขนข้าวเปลือกออกจากไร่ไปเก็บในยุ้ง เริ่มฤดูค้ำขาย

การศึกษาของชาวเขา

การศึกษานับว่าเป็นปัญหาสำคัญในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา "ชาวเขาส่วนใหญ่ต้องการให้ลูกเขาโรงเรียนเพื่อเรียนพูดภาษาไทย แต่ไม่เต็มใจให้อ่านเขียนซึ่งต้องใช้เวลานาน"¹² ซึ่งทัศนคติเช่นนี้มีผลต่อการจัดการเรียนการสอนแก่ชาวเขาไม่น้อย ชาวเขามักไม่ยอมรับการชักจูงให้ส่งบุตรหลานมาเรียน โดยอ้างว่าเด็กต้องใช้แรงงานในไร่¹³

แต่ชาวเขามองเห็นคุณค่าของการศึกษา เช่น เย้า แม่ว มักจะจ้างครูชาวจีนฮ่อมาสอนหนังสือให้ นิยมส่งบุตรหลานมาเรียนตามโรงเรียนในชั้นสูง ๆ มาก ชาวเขาเหล่านี้จึงเป็นเผ่าที่เฉลียวฉลาด ประกอบอาชีพที่ทำให้ร่ำรวยมากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ

¹² Gordon Young, Op.Cit., P. 46.

¹³ เรชา ทองสวัสดิ์, การให้การศึกษาแก่เด็กชาวเขา (พิมพ์อัครสำเนา, 23 กุมภาพันธ์ 2515), หน้า 5.

ในการจัดการศึกษาแก่เด็กชาวเขานั้น มีหน่วยงานหลายฝ่ายพยายามจัดการศึกษาแก่เด็กชาวเขา เพื่อให้การศึกษาแก่ชาวเขา ซึ่งแบ่งได้เป็น 5 ประเภท¹⁴ คือ

1. โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
2. โรงเรียนชาวเขา สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย
3. โรงเรียนชาวเขาของกองบัญชาการตำรวจภูธรชายแดน
4. โรงเรียนราษฎร์ของมิชชันนารี
5. โรงเรียนชาวเขาของกองส่งเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย

ข้อคิดเห็นและการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สังคมศึกษาเป็นวิชาที่มีบทบาทมากที่สุดในการพัฒนาจิตใจคน นักการศึกษาส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่าสังคมศึกษามุ่งหมายให้เกิดความเป็นพลเมืองดี (Good Citizen) เคนเวอธี¹⁵ ใ้ค้อางความมุ่งหมายในการสอนวิชาสังคมศึกษาของบุตร จอยส์ ไว้ 3 ด้าน โดยเรียงลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. ด้านความเป็นมนุษย์ (Humanistic)
2. ด้านความเป็นพลเมือง (Citizenship)
3. ด้านปัญญา (Intellectual)

¹⁴ ประสิทธิ์ ศิศจันทร์, คู่มือการปฏิบัติงานสำหรับเจ้าหน้าที่หน่วยพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาเคลื่อนที่ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงมหาดไทย (อัครสำเนา), หน้า 21.

¹⁵ Leonard S. Kenworthy, Social Studies for the Seventies (Toronto: Ginn And Company, 1969), P. 7.

เจมส์ เอ¹⁶ "มีความเห็นว่า จุดหมายอันสำคัญของสังคมศึกษาก็คือ การช่วยให้นักเรียนสามารถที่จะตัดสินใจในปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล และเขายังมีความเห็นต่อไปอีกว่า เมื่อเด็กมีเหตุผลแล้วจะมีผลคือการอยู่ร่วมกัน ต่อชุมชนในท้องถิ่นและต่อชาติ"

ดักลาส¹⁷ "ให้ทัศนะว่า การสอนสังคมศึกษาไม่เพียงแต่เน้นเนื้อหาซึ่งเป็นข้อเท็จจริงพื้นฐานเท่านั้น แต่จะตองรวมเน้นถึงสิ่งอื่น ๆ เพิ่มขึ้นอีกด้วย สิ่งเหล่านั้นได้แก่ แนวคิด ข้อสรุป ทักษะ และค่านิยม และวิธีที่จะสอนและเรียนที่จะให้เกิดกระบวนการในการสรุป การพัฒนาทัศนคติ ความคิด ค่านิยม และการพัฒนาทักษะ ตลอดจนนิสัยความสามารถเป็นสิ่งจำเป็นอันสำคัญที่จะนำไปสู่ความหมาย ความคิดและความเข้าใจทางสังคมศึกษาในที่สุด"

พีสัน¹⁸ ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงไปสู่แนวโน้มใหม่ของการสอนสังคมศึกษาไว้ดังนี้

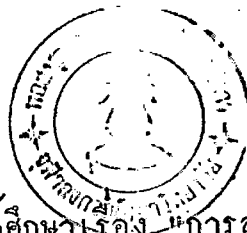
1. จากเนื้อหาวิชาและข้อเท็จจริงไปสู่แนวคิด การแก้ปัญหาและค่านิยม
2. จากความมุ่งหวังที่เน้นด้านความรู้ ไปสู่การสอนที่เน้นด้านทัศนคติ
3. จากเนื้อหาที่ตายตัวไปสู่ความคิดเป็นวิทยาศาสตร์
4. จากการสอนตามลำดับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ เป็นการสอนไปแต่ละเรื่อง
5. จากการเน้นในเรื่องให้เรียนด้วยการจดจำ เป็นการสอนให้เรียนโดยการ

คนพบ

¹⁶Banks James A., Teaching Strategies for the Social Studies (Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company, Inc., 1973), P 418.

¹⁷Malcolm P. Douglass, Social Studies (New York: J.B. Lippincott Company, 1967), P. 104.

¹⁸Robert Peason, "Beyond the New Social Studies" The Social Studies, LXIV (1973), 315.

แสงทวี ชื่นอุทัย¹⁹ ได้ศึกษาเรื่อง "การสอนคณิตศาสตร์แก่เด็กชาวเขา" โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองฝึกอบรมผู้ช่วยครูสอนเด็กชาวเขาให้มีความสามารถในการสอนคณิตศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า ผลการเรียนรู้ด้านวิชาการและความสามารถในการสอนอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ และมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ยังพบว่าพื้นฐานการศึกษาของตัวอย่างประชากร ไม่มีอิทธิพลต่อความมั่นใจในการนำแบบเรียนไปใช้สอน

ชาติ ลัทธิต²⁰ (2507) ได้วิจัยเรื่อง "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีบางประการของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4" โดยศึกษาคุณธรรมด้านต่าง ๆ 10 ด้าน แล้วนำไปตรวจสอบกับเด็กว่า เด็กมีคุณธรรมด้านใด เพียงไร สอดคล้องกับความมุ่งหวังของผู้ใหญ่และครูหรือไม่ ผลของการศึกษาพบว่า เด็กมีความคิดเห็นในเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิและครู ร้อยละ 73 และ 75 ตามลำดับของจำนวนสถานการณทั้งหมด

วัลลภ พุ่มพวง²¹ (2514) ได้วิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 แล้วไม่ได้เรียนต่อ ผลการวิจัยปรากฏว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความคิดเห็นไม่ถูกต้องเกี่ยวกับค่านิยมและคำสอนในศาสนา ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดีและความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย มีเพียงร้อยละ 50 ของกลุ่มตัวอย่างเท่านั้นที่มีความเข้าใจในเรื่องการปกครองประเทศ

¹⁹แสงทวี ชื่นอุทัย, "การสอนคณิตศาสตร์แก่เด็กชาวเขา" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516).

²⁰ชาติ ลัทธิต, "การศึกษาเรื่องคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีบางประการของเด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4" (ปริญญานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2507).

²¹วัลลภ พุ่มพวง, "ความคิดเห็นของคนไทยเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2514)

สมนึก อ่องเอิบ²² (2515) ได้ศึกษาเรื่อง "การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีจากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น" โดยมุ่งที่จะศึกษาเนื้อหาแบบเรียนสังคมศึกษาและหนังสืออ่านประกอบที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้ในโรงเรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้น ในด้านความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี ผลการศึกษาพบว่า หนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 มีเนื้อหาที่มีผลต่อการสร้างความคิดรวบยอดในด้านค่านิยมและคำสอนในศาสนาไว้มากที่สุด ส่วนหนังสือแบบเรียนในระดับประถมศึกษาปีที่ 2-4 ได้บรรจุความคิดรวบยอดในเรื่องการอยู่ร่วมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม และความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตยไว้มากกว่าคำสอนในศาสนา ส่วนความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมือง และการปกครองประเทศมีน้อยที่สุด การวิจัยเรื่องนี้ยังพบต่อไปอีกว่าผู้ทรงคุณวุฒิและครูส่วนใหญ่เห็นว่าเนื้อหาแบบเรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้นมุ่งให้จำรายละเอียดมากกว่าให้เกิดความคิดรวบยอด และทักษะ และความรู้ที่ให้แก่ไม่สอดคล้องกับระบบสังคมไทยด้านความรับผิดชอบของพลเมืองของประเทศ

อนงค์ ประมุขกุล²³ (2515) ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาทของการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการปลูกฝังความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี" โดยการจัดกลุ่มกิจกรรมการสอนออกเป็นกลุ่ม ๆ เพื่อใช้ในการปลูกฝังแนวคิดทางสังคมศึกษา แก่นักเรียน กลุ่มกิจกรรมเหล่านี้ประกอบด้วย การบรรยาย การใช้แบบเรียน การศึกษาค้นหาความรู้ การเรียนจากข่าวและเหตุการณ์ การแก้ปัญหา การใช้อุปกรณ์ การฝึกทักษะทางสังคม และการวัดผล ผลการวิจัยพบว่า วิธีสอนของครูมีผลต่อการปลูกฝังแนวคิดของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

²²สมนึก อ่องเอิบ, "การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีจากหนังสือสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2515).

²³อนงค์ ประมุขกุล, "บทบาทของการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษาตอนต้นที่มีต่อการปลูกฝังความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516)

ควน ชาวหนู²⁴ (2516) ได้วิจัยเรื่อง "หน่วยการสอนสังคมศึกษาเพื่อปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น" มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างหลักสูตร แบบเรียน และหน่วยการสอนสังคมศึกษา เพื่อปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น และเพื่อศึกษาพัฒนาการค่านิยมและวิธีสอนในการปลูกฝังค่านิยม โดยนำไปทดลองกับตัวอย่างประชากรที่เป็นชาวเขาจำนวน 57 คน แบ่งเป็นพระภิกษุสามเณร 25 รูป และฆราวาส 32 คน มีความรู้สามัญตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งเมื่อเสร็จการทดลองฝึกอบรมครบ 3 เดือนแล้ว ผู้รับการอบรมจะไปเป็นครูช่วยสอนเด็กชาวเขา โดยใช้บันทึกการสอนที่ผู้วิจัยได้ทดลองสร้างขึ้นเป็นคู่มือครูในการสอนถ่ายทอดค่านิยมให้แก่ชาวเขา ตัวอย่างประชากรอีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 70 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบทดสอบความรู้ แบบฝึกหัดสรุปหน่วยการสอน แบบประเมินผลการฝึกสอน แบบการจัดอันดับค่านิยมของผู้รับการอบรมและแบบทดสอบวัดทัศนคติต่อค่านิยมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น

ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตร แบบเรียน และหน่วยการสอนที่สร้างขึ้นสามารถใช้ทดลองฝึกอบรมผู้เข้ารับการอบรมครูนี้ได้ โดยที่การเรียนรู้ด้านวิชาการของผู้เข้ารับการอบรมเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 และสัมฤทธิ์ผลด้านวิชาการกับความสามารถในการสอน มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ซึ่งแสดงให้เห็นว่านอกจากผู้เข้ารับการอบรมจะมีการเรียนรู้ทางด้านวิชาการดีขึ้นแล้ว ยังมีความสามารถในการสอนอยู่ในเกณฑ์ดีด้วย

ทางด้านการปลูกฝังค่านิยมนั้น "หน่วยการสอนสังคมศึกษาเพื่อปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น" ใช้โดยผลสำหรับผู้เข้ารับการอบรม ทั้งนี้ เนื่องจากคะแนนที่วัดพฤติกรรมทางค่านิยมของผู้เข้ารับการอบรมที่ได้ในสัปดาห์ที่ 2 และสัปดาห์สุดท้ายของ

²⁴ควน ชาวหนู, "หน่วยการสอนสังคมศึกษาเพื่อปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2516).

การอบรมมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .001 และมีแนวโน้มที่จะใช้ปลูกฝังค่านิยมแก่นักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นได้ แต่ผลการวิเคราะห์ไม่มีความแตกต่างกันในเชิงสถิติระหว่างทัศนคติต่อค่านิยมของนักเรียนกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม และระหว่างทัศนคติค่านิยมของนักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ที่มีอยู่ก่อนการทดลองกับภายหลังการทดลอง นอกจากนี้ ยังมีข้อที่น่าสนใจเกี่ยวกับพระภิกษุสามเณร มีพัฒนาการค่อนข้างสูงกว่าฆราวาส และผู้ที่สอบตกมีความรู้ไม่จบชั้นประถมปีที่ 4 ผู้วิจัยเรื่องนี้ให้ความเห็นว่าในการทดลองการปลูกฝังค่านิยมน้อยเกินไป ควรจะใช้เวลาอย่างน้อย 3 ภาคเรียน

บุปผา วงษ์สนธิ²⁵ (2516) ได้ทำการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาทักษะในการสอนสังคมศึกษา" มีวัตถุประสงค์เพื่อทดลองฝึกอบรมผู้ช่วยครูสอนเด็กชาวเขาให้สามารถพัฒนาทักษะในการสอนสังคมศึกษาแก่เด็กชาวเขา เครื่องมือที่ใช้เป็นหลักสูตรพิเศษ หนังสือ-แบบเรียน คู่มือครู แบบทดสอบ แบบประเมินผลการฝึกสอน และใช้วิธีสอนทักษะ ทดลองกับตัวอย่างประชากรที่เป็นชาวเขา จำนวน 57 คน เป็นระยะเวลา 3 เดือน เก็บรวบรวมข้อมูลจากคะแนนการทดสอบก่อนและหลังการฝึกอบรม คะแนนพัฒนาการในระหว่างฝึกและคะแนนฝึกสอน

ผลการวิจัยพบว่า ผลการฝึกอบรมเป็นที่พอใจ โดยความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยก่อนและหลังการฝึกอบรม มีนัยสำคัญที่ระดับ .001 สหสัมพันธ์ของผลการเรียนรู้ด้านวิชาการกับผลการฝึกสอน มีนัยสำคัญที่ระดับ .01 การทดลองครั้งนี้จึงประสบผลตามวัตถุประสงค์ จากการวิจัยครั้งนี้พบอุปสรรคและได้ให้ข้อเสนอแนะบางประการ อุปสรรคในการพัฒนาทักษะก็คือ พื้นความรู้เดิมและทักษะทางภาษาไทยของผู้รับการอบรมถ้าต่ำไปจะเป็นปัญหาในการสอน ผู้วิจัยได้เสนอแนะให้การวิจัยครั้งต่อไปใช้แบบทดสอบที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยหาค่าความเชื่อถือใดก่อนที่จะนำไปใช้ และในการสอนทักษะควรจะเน้นการใช้อุปกรณ์บางประการ เช่น การใช้แผนที่ภูมิศาสตร์ การตีความหมายสัญลักษณ์ของแผนภูมิกราฟ และสถิติ การใช้หนังสือพิมพ์รายวัน และการใช้เอกสารเสริมประสบการณ์

²⁵บุปผา วงษ์สนธิ, "การพัฒนาทักษะในการสอนสังคมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ ครุศาสตร์มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516).

จากผลการวิจัยและข้อคิดเห็นที่เกี่ยวข้องดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าวิชาสังคมศึกษาสามารถที่จะนำไปพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองดีของประเทศได้อย่างดี จากหลักการและวิธีการตลอดจนข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปรับปรุงของผู้วิจัยครั้งก่อน ๆ ก็น่าจะนำไปใช้พัฒนาการสอนสังคมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แมว่า คน ชาวหนุ และ บุปผา วงษ์สนิท จะเน้นวิจัยกันคนละด้าน แต่คานิยมและทักษะก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของวิชาสังคมศึกษา ผลการวิจัยของทั้งสองจึงให้ประโยชน์อย่างสำคัญในการทำการวิจัยของผู้วิจัยครั้งนี้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย